

8.

Järjestökentän hallittu kaaos

OUTI LUOVA

Järjestöjen määrä on kasvanut nopeasti Kiinassa. Maassa toimi vuoden 2008 alussa lähes 400 000 siviiliasiantoimistoon rekisteröityä kansalaisjärjestöä, ei-kaupallista palvelujärjestöä ja säätiötä. Määrä oli kasvanut sadallatuhanella kolmessa vuodessa. Kiinalaiset tutkijat ovat arvioineet, että näiden lisäksi maassa toimii yli kaksi miljoonaa muunlaista järjestöä, esimerkiksi ruohonjuuritason järjestöjä, kauppa-kiltoja, maaseudun kehitysjärjestöjä ja ulkomaisrahoitteisia järjestöjä. Nämä joko ovat rekisteröimättömiä tai ovat rekisteröityneet muualle kuin siviiliasiantoimistoon. Lisäksi Kiinassa toimii kommunistisen puolueen alaisia massajärjestöjä kuten Naisunioni ja Nuorisoliitto.

Järjestöinnostukseen on kolme pääsyitä. Ensiksikin, tavalliset kansalaiset haluavat järjestää vapaa-ajan toimintaa, osallistua hyväntekeväisyyteen ja vaikuttaa lähiympäristönsä tilaan järjestöjen kautta. Toiseksi, työttömyyden ja eriarvoisuuden kasvaessa valtio tarvitsee järjestöiltä lisäapua yhteiskunnallisten ongelmien taltuttamiseen, kun sen omat voimavarat eivät riitä. Valtio on myös antanut järjestöille joitakin säätely- ja koordinaatiotehtäviä esimerkiksi elinkeinoelämässä. Kolmanneksi, etenkin yritykset ja tutkijat ovat perustaneet järjestöjä kohtaamispaikoiksi, joissa ne voivat toimia yhteisiä etuja ja päämääriä tavoitellen.

Miten tällainen laaja ja kirjava joukko järjestöjä oikein toimii sosialistisessa Kiinassa? Räjähdysmäisesti kasvanutta järjestökenttää voi luonnehtia kaoottiseksi. Järjestöjen todellisista eroista on vaikea päästä perille: miten laajoja taustaryhmiä ne edustavat, mitkä niistä ovat tyhjiä kuoria ja mitkä toiminnan pesiä, mitkä edustavat hallintoa, kenen etuja ne viime kädessä ajavat? Kiinan kommunistinen puolue pyrkii pitämään järjestöjen toimintatavat ja toiminnan päämäärät aisoissa lainsäädännöllä ja poliisitoimin. Poliittinen tai uskonnollinen järjestötoiminta on hyväksyttyä pelkästään puolueen tai hallinnon suojissa. Sen sijaan epäpoliittinen järjestötoiminta on sallittua ja sitä jopa kannustetaan, varsinkin jos se tukee puolueen päämääriä. Kiinan järjestömaailmassa vallitseva kaaos on siis kuitenkin poliittiselta sisällöltään hallittu.

Tässä luvussa tarkastellaan järjestökentän laajentumista elinkeinoelämän ja hyväntekeväisyyden piirissä. Elinkeinoelämän järjestöjen kehittymistä on länsimaissa seurattu kiinnostuneina, koska niiden on oletettu toimivan vahvistuvan porvariston äänitorvena. Erilaiset hyväntekeväisyysjärjestöt taas ovat elintärkeitä Kiinan johdolle, joka pyrkii kaikin keinoin lieventämään kasvavan eriarvoisuuden aiheuttamaa tyytymättömyyttä. Kumpaakin järjestöalaa käsiteltäessä esitellään kaupunki, jossa on kokeiltu järjestötoiminnan rajoja ja toimittu tavalla, josta muu Kiina ottaa esimerkkiä. Elinkeinoelämän etujärjestöjen kasvua seurataan Wenzhoun kaupungissa etelärannikolla ja hyväntekeväisyysjärjestöjen toimia tarkastellaan Pekingin lähellä sijaitsevassa Tianjinin kaupungissa. Kenen aloitteesta ja millä ehdoin järjestöjä on perustettu? Millaisessa ympäristössä järjestöt pystyvät toimimaan, ja miten paljon toimintavapautta niille on annettu sosialistisessa Kiinassa? Mihin suuntaan ollaan menossa?

JÄRJESTÖKENTÄN LAAJENEMINEN

Sosialismin perintöä edustavat kommunistisen puolueen siipien alla toimivat massajärjestöt, jotka ovat Kiinan laajimpia järjestöjä. Kun uudistuspolitiikka alkoi, Kiina tarvitsi uusia joustavia kanavia tieteen ja teknologian edistämiseen. Tätä varten sallittiin akateemisten ja ammattikuntajärjestöjen perustaminen ja tuettiin niiden kansainvälisiä kontakteja. Talouskehitystä odotellessa myös talouden alan järjestöt katsottiin tarpeellisiksi. Niitä perustettiin toimimaan viriävien markkinoiden ja suunnitelmatalouden ruorinpitäjien välittäjinä. Uudet järjestöt tukivat valtiota valikoitujen uudistusten toteuttamisessa mutta sitoivat samalla modernisaatioajan uuden eliitin puolueen ja valtion läheisyyteen. Itsenäisten eturyhmien syntyminen haluttiin estää.

Varsinainen käänne tapahtui vuonna 1995, kun Yhdistyneiden kansakuntien naisten maailmankonferenssin yhteydessä Pekingiin kokoontui satoja naisjärjestöjä. Kokoukseen osallistui myös kiinalaisia järjestöjä, ja se sai aikaan valtavan innostuksen osallistujien huomattua, miten monipuolisia ja hyödyllisiä järjestöt ovat kansalaisten asioiden ajamisessa. Kokouksen jälkeen eri puolille Kiinaa perustettiin useita ruohonjuuritason järjestöjä parantamaan tavalisten ihmisten elinoloja. Syy kansalaisten perustamien järjestöjen harvalukuisuuteen ei siis ollut pelkästään tiukissa säännöissä; ihmisillä ei yksinkertaisesti ollut käsitystä siitä, mitä kaikkea järjestöjen kautta voisi toteuttaa. Lisäksi omaehtoinen, hallinnosta riippumaton toiminta oli vierasta.

Suurimpana syynä järjestöjen määrän kasvuun oli työtömyyden huima lisääntyminen, kun tehottomien, valtion omistamien tehtaiden annettiin mennä konkurssiin. Valtio kannusti järjestöjen perustamista, koska se toi

lisää resursseja työttömien avustamiseen. Järjestöt pystyivät tarjoamaan joustavasti palveluja uusköyhille ja keräämään lisää varoja uusista lähteistä: yksityisiltä, yrityksiltä ja kansainvälisiltä järjestöiltä. Toinen tärkeä syy järjestöjen määrän nopeaan kasvuun oli niiden työllistävä vaikutus. Järjestöjen toimihenkilöiksi siirrettiin kaatuneiden valtionyritysten johtajia ja hallinnon uudelleenjärjestelyjen myötä työttömäksi jääneitä virkamiehiä.

Kiinan johto piti tarpeellisenä uudistaa järjestöjä koskevia sääntöjä, joten vuonna 1998 Kiina sai uuden järjestölain. Lain oletettiin helpottavan järjestöjen perustamista ja vapauttavan järjestökenttää, mutta itse asiassa sen päämäärä oli päinvastainen: kontrollin vahvistaminen. Lain mukaan järjestön tulee ensin hankkia itselleen emoinstituutio, joka valvoo sen toimintaa. Lisäksi sen täytyy rekisteröityä sisäasiainministeriöön. Paikallisilla järjestöillä tulee olla vähintään 50 jäsentä, ja niiltä vaaditaan 30 000 yuania pääomaa (noin 3000 euroa), mikä on harvojen järjestöjen saavutettavissa. Perustamista rajoitetaan myös määrällisesti. Jos esimerkiksi tietyssä kaupunginosassa on jo työttömiä auttava järjestö, sinne ei saa perustaa toista samanlaista. Hallinnon yksiköiden perustamat järjestöt ovat tämän säännön avulla saaneet monopolin monessa paikassa ja usealla alalla. Järjestön jäsenistölle asetettiin myöhemmin myös enimmäismäärä. Suuret, monella paikkakunnalla toimivat järjestöt kiellettiin sen jälkeen, kun uskontoa ja liikuntaa yhdistävän Falun Gong -liikkeen jäsenmäärä oli noussut miljooniin ja se järjesti vuonna 1999 suuren protestitilaisuuden Pekingin hallintokeskuksen edessä yllättäen viranomaiset täysin. Puolue havahtui huomaamaan, että viattomalta näyttävät järjestöt voivat organisoida laajoja mielenilmaisuja valtiota vastaan. Valtiosta riippumattomien järjestöjen sallitaan

nykyään toimia, jos ne ovat paikallisia, pieniä, eivät verkostoidu ja toimivat poliittisesti ongelmattomilla aloilla.

Tiukat säännöt eivät kuitenkaan ole estäneet järjestöjen perustamista. Vaihtoehtoinen tie on ollut rekisteröityä kaupalliseksi järjestöksi. Monista keinoista ehkä toimivin on ollut hakeutua rekisteröidyn järjestön tai tutkimusinstituutin suojiin, jolloin rekisteröintiä ei tarvita. Ennen vuoden 1998 lainuudistusta tällaisia alajärjestöjä saattoi olla jopa viidessä tasossa, mutta uusi laki hyväksyi vain emojärjestöjen alaiset ”suojatit”. Myös ulkopuoliset rahoittajat ja vaikutusvaltaiset suojelijat ovat pystyneet turvaamaan rekisteröimättömien järjestöjen toiminnan. Kansainvälisen tuen lisääntyminen sekä kiinalaisten vaurastuminen ja kasvanut halukkuus lahjoittaa varoja järjestöille ovat auttaneet rekisteröimättömiä järjestöjä vahvistamaan ja laajentamaan toimintaansa.

Kiinan järjestöt voidaan jakaa seuraaviin ryhmiin:

- (1) suoraan puolueen tai valtion hallinnon alaiset järjestöt, kuten Nuorisoliitto ja ammattijärjestöt,
- (2) siviiliasiain hallinnon rekisterissä olevat, hallinnon perustamat järjestöt (Government Organized NGO:t eli GONGOT),
- (3) siviiliasiain hallinnon rekisterissä olevat, kansalaisten perustamat järjestöt,
- (4) järjestöt, jotka ovat rekisteröityneet kaupallisiksi toimijoiksi,
- (5) asukasyhteisöjen toimistoissa kirjautuneet järjestöt,
- (6) rekisteröimättömät järjestöt, joiden toimintaa valtio sietää, sekä
- (7) rekisteröimättömät järjestöt, joita valtio pitää laittona.

LIIKE-ELÄMÄN JÄRJESTÖT

Kiinan liike-elämän järjestöjen kehittymistä on länsimaissa seurattu kiinnostuneesti, koska niiden on ajateltu edustavan vapaamielistä ja kokeilunhaluista Kiinaa sekä toimivan suunnannäyttäjinä ja malleina järjestötoiminnan itenäistymiselle. Oletukset eivät ole osuneet täysin oikeaan. Suuria ja keskisuuria yrityksiä edustavat järjestöt ovat eläneet symbioosissa viranomaisten ja puoluekaadereiden kanssa. Useat yritykset eivät ole lainkaan kiinnostuneita toimimaan näissä valtion organisoimissa järjestöissä, koska yritykset pystyvät hankkimaan etuja tehokkaammin viranomaisten kanssa luotujen suorien suojattisuhteiden kautta. Ylipäätään suuryritykset ovat harvoin tarvinneet järjestöjen tukea. Keskisuuret yritykset ovat ehkä hyötäneet eniten järjestöjen tarjoamasta koulutuksesta, lobbauksesta, tiedonvälityksestä ja riitojen välityspalveluista. Pienyritysjien tilanne oli aluksi erilainen, koska paikallishallinto suhtautui epäileväisesti tähän uuteen yrittäjryhmään. Vaikka juuri pienet yritykset tarvitsisivat järjestöjen tukea, useat näiden järjestöistä toimivat pitkään lähinnä valvontavälineenä. Kuvaavaa on, että jäsenyys pienyritysjien järjestössä on ollut pakollinen, kun muihin järjestöihin on liittytty vapaaehtoisesti. Suhtautuminen pienyritysjiin on kuitenkin muuttunut myönteisemmäksi, kun valtiovalta on huomannut heidän keskittyvän liiketoimintansa pyörittämiseen eikä poliittiseen toimintaan.

Kun Kiinan talousuudistukset käynnistyivät, yritysjärjestöjä perustettiin markkinatalouden syntyä ennakoidessa, ei sen tuloksena, kuten länsimaissa oli tapahtunut. Valtio siirsi järjestöille vähitellen tehtäviä, joita se itse oli hoitanut suunnitelmatalouden aikana. Näihin kuului muun muassa tuotannonalojen koordinaatio ja sääätely.

Keskusvalta tahtoi siirtyä yritysten suorasta säätelystä alojen säätelyyn erilaisten järjestöjen avustuksella. Järjestöt olivat myös hyödyllisiä välikäsiä: ne välittivät valtion ja yritysten välillä informaatiota ja käsityksiä vastakkaisen osapuolen intresseistä. Keskusvalta halusi myös luoda järjestelmän, jonka avulla se pystyi valvomaan kasvavaa yksityisyrittäjien joukkoa sekä liittämään heidät hallintojärjestelmän yhteyteen. Myös kaupunkien näkökulmasta järjestöillä oli tärkeitä tehtäviä. Ne integroivat uudet yrittäjät olemassa olevaan järjestelmään ja sitoutuivat yrittäjät tukemaan kaupunkien kehityssuunnitelmia. Järjestöjen välityksellä kaupunkien hallintokoneistot kuuluivat halutesaan yritysten ongelmista ja saattoivat siten auttaa niiden ratkaisemisessa. Kiinassa järjestökenttä ei kuitenkaan kehittynyt systemaattisen strategian mukaan, vaan järjestöjä syntyi vähitellen vaihtelevien tarpeiden pohjalta.

Toisin kuin saattaisi olettaa, Kiinassa ei ole vahvoja kattojärjestöjä. Järjestökenttä ei ole hierarkkinen vaan ”litteä” ja hajanainen. Valtakunnallisilla järjestöillä ei ole suurta valtaa paikallisosastoihin nähden. Kiinan järjestöjä tutkinut Scott Kennedy on esittänyt tähän kaksi syytä. Ensiksikin, tällä tavoin pyritään ehkäisemään se, että järjestöt lähtisivät maanlaajuisesti liikekannalle etujensa ajamiseksi. Järjestäytynyt toiminta halutaan pitää paikallisena, jotta ei syntyisi laajoja valtion politiikkaa vastustavia eturyhmiä. Toiseksi, syynä saattaa olla keskusvallan myönnitys paikallishallinnoille, jotka pelkäävät omien säätelymahdollisuuksiensa muutoin heikentyvän. Suurin osa järjestöistä toimii lähinnä paikallisesti, kun taas niiden kansalliset kattojärjestöt pysyvät vaitonaisina. Kiinan suurkaupunkien valtavan koon takia järjestöt ovat perustaneet myös kaupunginosakohtaisia ja jopa korttelikohtaisia

alaosastoja. Kaupunkien sisällä järjestön eri osastot toimivat eri lähtökohdista. Kaupunginosissa järjestöt voivat olla tehokkaita yritysten edunajajia, kun taas kaupunkitasolla pitäytytään tiukemmin valtion ohjeistuksissa.

Kuten muuallakin, Kiinassa elinkeinoelämän järjestöjä on perustettu aloittain ja yritystyyppin mukaan. Ensimmäiset neljä järjestöä luotiin modernisaatiopolitiikan alkuvuosina eri omistajapohjaa ja kokoluokkaa oleville yrityksille. Vuonna 1979 uudistusten arkkitehti Deng Xiaoping herätti henkiin 1950-luvulla perustetun Teollisuuden ja talouden liiton. Sen lisäksi Kiinan yrittäjien liitto luotiin alun perin valtion omistamille suurille ja keski-suurille yrityksille. Nämä kaksi hyväksyvät nykyään jäsenikseen kaikenlaisia yrityksiä, myös ulkomaisrahoitteisia. Keskusvallan kehotuksesta paikkakunnat eri puolilla Kiinaa perustivat itsenäisten ammatinharjoittajien järjestöjä sekä yksityisyrittäjien järjestöjä niille yrityksille, jotka palkkasivat vähintään kahdeksan henkeä. Maaseutukusten pienyritysten (township and village enterprise, TVE) järjestö perustettiin myöhemmin, vasta vuonna 1990. Näitä järjestöjä ei luotu paikallisten tarpeiden takia vaan usein pelkästään ylempien tahojen määräyksestä. Tämän takia monet järjestöt jäivät vain tyhjiksi kuoriksi.

Kiinan suurimmat toimialajärjestöt syntyivät, kun ministeriöitä karsittiin 1990-luvulla. Niiden tilalle muodostettiin useita valtakunnallisia järjestöjä esimerkiksi tekstiilialalle ja kevyen teollisuuden alalle. Näiden maanlaajuisten järjestöjen lisäksi on paikallisia toimialajärjestöjä ja kiltoja, jotka eivät välttämättä kuulu kansalliseen kattojärjestöön. Ammattiryhmä- ja paikkakuntakilloilla on Kiinassa pitkä historia. Kiinassa toimii myös kolmenlaisia järjestöjä, jotka keskittyvät kansainväliseen yhteistyöhön:

kauppaministeriön alla toimiva Kansainvälisen kaupan edistämisen neuvosto, kansainväliseen kauppaan keskittyneitä kauppakamareita sekä ulkomaisia liike-elämän järjestöjä, jotka lähinnä tukevat jäsentensä markkinointityötä.

TÄRKEIMPIÄ ELINKEINOELÄMÄN JÄRJESTÖJÄ

- Teollisuuden ja talouden liitto (All-China Federation of Industry and Commerce, ACFIC)
- Yrityshallinnon järjestö (China Enterprise Management Association, CEMA)
- Kiinan yrittäjien liitto (China Enterprise Confederation, CEC)
- Itsenäisten ammatinharjoittajien järjestö (Self-Employed Laborers Association, SELA)
- Yksityisyrittäjien järjestö (Private Entrepreneurs Association, PEA)
- Maaseutukeskusten pienteollisuuden liitto (China Township and Village Enterprise Association, CTVEA)
- Teollisuustalouden järjestö (China Industrial Economic Federation, CIEF)
- Ulkomaisia sijoituksia saaneiden yritysten liitto (China Association of Enterprises with Foreign Investment, CAEFI)

WENZHOUN VAPAA JÄRJESTÖKENTTÄ

Etelä-Kiinan muutamassa rannikkokaupungissa liike-elämän järjestöjä on poikkeuksellisesti syntynyt yrittäjien aloitteesta. Yrittäjähenkisyydestään tunnettu Wenzhoun rannikkokaupunki Zhejiangin maakunnassa on hyvä esimerkki näistä. Kaupungilla on pitkä kaupankäynnin ja merenkulun perinne, koska vuoristoisella alueella

maanviljely on pystynyt elättämään vain pienen osan väestöstä. Maon aikana valtio ei osoittanut merkittäviä varoja Zhejiangille, koska se sijaitsi Taiwanin lähellä ja oli siten sotilashyökkäyksen uhan alla. Sama asenne vallitsi myös uudistuspolitiikan alkuvuosina, mikä oli itse asiassa siunaus alueelle. Valtio ja paikallishallinto eivät välittäneet alueen talouden kehittämisestä, joten paikalliset yrittäjät saivat rauhassa kehittää omia liikeideoitaan. Tämä loi myös mahdollisuuden varsin itsenäisen järjestötoiminnan aloittamiseen. Muualla Kiinassa liike-elämän järjestöt on yleensä perustettu ylhäältä päin tulleella päätöksellä hallinnon jatkeeksi. Wenzhoulle onkin tyypillistä paikallisesta markkinatilanteesta syntyneet ei-hierarkkiset järjestöt.

Wenzhoun talouden kasvaessa kiivaasti 1980-luvulla paikallista tuotantoa ei liiemmin säännelty eikä valvottu. Sen vuoksi kilpailu oli kaoottista ja kireää, monien tuotteiden laatu heikkeni ala-arvoiseksi ja ne saivat Kiinassa huonon maineen. Ongelma kärjistyi, kun Hangzhoussa poltettiin julkisesti Wenzhoussa tehtyjä kenkiä. Tilanteen korjaamiseksi sekä yrittäjät että paikallishallinto pitivät tarpeellisena toimialakohtaisten järjestöjen perustamista. Koska Wenzhoussa teollisuus oli pienimuotoista ja hajautunut monelle eri alalle, ei kaupunginhallinnolla eikä paikallisella yrittäjien liitolla ollut resursseja kattavan sääteilyjärjestelmän laatimiseksi. Wenzhoun ensimmäinen toimialajärjestö perustettiin jalkinetuotannon alalle vuonna 1988. Se ryhtyi ripeästi luomaan laatustandardeja yhteistyössä kaupungin hallinnon kanssa. Tämän alkusysäyksen jälkeen Wenzhoun alueelle syntyi viidessä vuodessa 104 kaupunkitason ja 321 kaupunginosa- ja piirikuntatason toimialajärjestöä. Samalla järjestöihin kuuluvien yritysten määrä kasvoi nopeasti.

Jalkinealan järjestön tavoin monet muutkin Wenzhoun järjestöistä saivat tärkeää tukea paikalliselta talouskomisioilta, kauppahallinnolta tai teollisuuden ja kaupan liitolta. Nämä kannustivat järjestöjen perustamiseen, ja järjestöt rekisteröitiin näiden alaisuuteen. Vaikka järjestöjen luonne oli aluksi puolivirallinen, ajan myötä ne itsenäistyivät. Ne pysyivät kuitenkin muodollisesti virallisten instanssien alaisuudessa. Esimerkiksi Sytyttimien tuottajien järjestö, joka on tehokkaasti ajanut jäsentensä etuja jopa Euroopan unionin asettamia polkumyyntitulleja vastaan, toimii itsehallinnon ja itserahoituksen periaatteiden pohjalta.

Wenzhousa toimii myös täysin itsenäisiä järjestöjä, esimerkiksi Vaatetusalan kauppakamari. Sen perustivat paikalliset yritykset omasta aloitteestaan parantaakseen vaatetuotannon laatua. Saavuttaakseen päämääränsä tämä kauppakamari perusti laaduntarkastuskeskuksen, järjesti koulutusta ja tutkimusta, välitti informaatiota ja lisäsi yhteistyötä myös Wenzhoun ulkopuolisten tuottajien kanssa. Toimialan kasvun myötä kauppakamari otti tehtäväkseen paikallisen vaateteollisuuden brändäyksen maanlaajuisesti. Yhteistyössä paikallisten viranomaisten kanssa se järjesti messuja, kannusti yrittäjiä esittelemään tuotteitaan sekä maan- että maailmanlaajuisesti ja pyrki luomaan Wenzhousta kuvaa Kiinan vaatetusalan pääkaupunkina. Tässä tehtävässään se on onnistunut hyvin, mutta kaikissa aloitteissaan se ei ole saavuttanut samanlaista menestystä. Esimerkiksi yritykset säädellä halpatyövoiman liikkuvuutta ovat jääneet tehottomiksi. Vaatetusalan kauppakamari saa kaikki varansa jäsenmaksuista, lahjoituksista ja messujen järjestämisestä. Se on kasvanut Wenzhoun varakkaimmaksi ja vaikutusvaltaisimmaksi järjestöksi.

Toimialajärjestöjen lisäksi Wenzhoun alueella toimii

myös paikallisia yrittäjien järjestöjä, joihin hyväksytään jäseniksi vain suuryritysten johtajia. Koska niiden jäsenet edustavat monia eri aloja ja paikallisen talouselämän eliittiä, niillä on enemmän poliittista vaikutusvaltaa kuin muilla järjestöillä. Ne ovat pönkittäneet asemaansa myös kutsuamalla johtavia poliitikkoja ja virkamiehiä neuvottelukuntiansa jäseniksi. Näiden suhteiden avulla ne pystyvät neuvottelemaan paremmista hallinnon palveluista ja luomaan ennakoitavamman toimintaympäristön. Joskus paikallishallinto on myös kysynyt näiden järjestöjen mielipidettä paikallisten säännösten laatimisessa. Wenzhoussa tällaisia yrittäjien järjestöjä pidetään jopa viidentenä paikallishallinnon osiona puolueen, hallinnon, kansankongressin ja kansan poliittisen neuvoa-antavan komitean rinnalla.

Wenzhoun järjestöt ovat monilla tavoin edelläkävijöitä. Niiden toiminta pyörii pitkälti omarahoitteisesti, ja suurin osa järjestöistä valitsee itse johtohenkilönsä. Wenzhou poikkeaa tässä selvästi Kiinan muista alueista. Yleensä kiinalaiset liike-elämän järjestöt alasta riippumatta ovat viranomaisien perustamia ja toimivat hallinnolta saatavien varojen turvin hallintorakennuksen tiloissa. Niiden johtajiksi osoitetaan eläkeikäisiä virkailijoita, jotka laativat järjestöjen toimintasuunnitelmat paikallishallinnon päämäärien pohjalta. Tällaisista johtajista ei ole myöskään vastusta byrokratialle. Viranomaiset ovatkin yleensä olleet haluttomia luopumaan vallastaan järjestöjen hyväksi. He haluavat jatkaa suunnitelmatalouden aikakautta, jolloin heillä oli suoraa sananvaltaa paikalliseen liike-elämään. Wenzhoussa järjestöt saavat kuitenkin pitkälti päättää toimenkuvastaan, ja paikallishallinto on jopa välinpitämätön niitä kohtaan sekä vastahakoinen osallistumaan niiden toiminnasta päättämiseen.

Vaikka Wenzhoun järjestöt ovatkin luoneet itselleen

liikkumatilaa, tehokkaita toimintatapoja ja valtaa, vain pieni osa niistä on tarpeeksi vaikutusvaltaisia pystyäkseen ajamaan jäsentensä oikeuksia avoimesti valtiovaltaa vastaan. Voimakkaita mielipide-eroja tuodaan esille lähinnä suljettujen ovien takana. Vastakkainasettelun sijasta järjestöt pyrkivät selvittämään ristiriitoja neuvottelun kautta. Mielipiteitä tuodaan esille niin, että ne näyttävät hyödynnettävän paikallishallintoa ja myös laajempaa yhteiskuntaa. Siten wenzhoulaisiakaan järjestöjä ei voi vielä pitää itsenäisinä etujärjestöinä. Markkinatalouden vahvistuminen ei automaattisesti synnytä liikettä kohti kansalaisyhteiskuntaa, jossa porvaristo puolustaa etujaan valtiota vastaan.

Järjestön toimiala ja siihen kuuluvien yritysten koko vaikuttavat sen tehokkuuteen ja itsenäisyyteen. Kuten Wenzhoussa, uudet itsenäiset pienet ja keskisuuret yritykset tarvitsevat usein ulkopuolista tukea saadakseen ääntään kuuluville. Tämän takia ne ovat osallistuneet halukkaasti järjestötoimintaan. Suuryritysten tilanne on toinen. Esimerkiksi suuri osa terästeollisuuden yrityksistä on toiminut jo pitkään, ja ne ovat usein taustaltaan valtion omistamia. Siten niillä on jo toimivat neuvottelukanavat tärkeisiin virastoihin. Yrityksen koon tuoma vaikutusvalta ja alan yritysten vähäinen määrä tekevät yhteisistä järjestöistä tarpeettomia. Lisäksi terästeollisuuden johtajat eivät ole halunneet luovuttaa valtaansa järjestöille. Valtio on ollut samoilla linjoilla, koska tämä teollisuuden ala on sille poliittisesti tärkeä. Vastakkainen esimerkki on ohjelmistotuottajien järjestöt, jotka ovat varsin itsenäisiä ja aktiivisia. Tämän alan yritykset ovat nuoria, yksityisiä ja kansainvälisesti kokoneiden asiantuntijoiden johtamia. Ulkomaisten yritysten, ennen kaikkea Microsoftin, vaikutus markkinoihin ja tuotantoon on lisännyt tarvetta organisoida yhteistyötä esimerkiksi

tekijänoikeuskysymyksissä. Niiden kaltaisiin rajattuihin kysymyksiin tai tiettyihin markkinoihin (esim. tietokonepelien markkinoihin) keskittyvät järjestöt on perustettu täysin yritysten omasta aloitteesta, ja ne toimivat itsenäisesti. Järjestöjen toimintaan vaikuttavat siten kunkin alan erityispiirteet sekä myös niiden poliittinen painoarvo.

HYVÄNTEKEVÄISYYTTÄ VALTION HOIVISSA

Hyväntekeväisyystoiminta oli Kiinan kansantasavallassa pitkään pannassa, koska se olisi osoittanut sosialistisen valtion kykenemättömyyttä huolehtia kansalaisten perustarpeista. Pekingin lähistöllä sijaitsevan Tangshanin tuhoisan maanjäristyksen (1976) jälkeen Kiina kieltäytyi ottamasta vastaan kansainvälistä apua ilmoittaen pystyvänsä hoitamaan katastrofiavun itse. Vielä 1980-luvun lopulla avunkeruualoitteita kiellettiin Kiinassa, koska niitä pidettiin ”mudan heittämisinä sosialismin kasvoille”. Tästä syystä hyväntekeväisyysjärjestöjen kehittyminen kesti Kiinassa pitkään. Järjestöjen vahvistumista vaikeutti myös terve epäluulo rahaa kerääviä järjestöjä kohtaan. Vapaaehtoistoiminnan varjona oli sosialistisen Kiinan perinne ylhäältä päin määrätystä ”vapaaehtoistoinnasta”, mikä antoi sille aluksi kielteisen sävyn.

Kiinassa perustettiin muutama virallinen hyväntekeväisyysjärjestö 1980-luvulla keräämään varoja ulkomailta lasten ja vammaisten hyväksi, mutta paikallisia järjestöjä syntyi vasta 1980-luvun lopulla. Kiinan tunnetuimpiin kuuluva hyväntekeväisyysaloite, köyhiä koulupudokkaita takaisin koulutielle auttava Project Hope, Toivon projekti, käynnistyi vuonna 1989. Toimintansa alkuvaiheessa sen piti ratkaista kaksi suurta ongelmaa: miten murtaa kulttuurinen

Kuva 14. Kauppakeskuksen hyväntekeväisyyskampanjan mainos.
Kampanjan aikana osa myyntituotosta meni
siirtotyöläisten lasten auttamiseen.

muuri ja saada kiinalaiset avustamaan oman sukulais- ja tuttavapiirin lisäksi myös tuntemattomia ja miten rakentaa lahjoittajien luottamus uudenlaista järjestötyyppiä kohtaan. Ensimmäinen ongelma ratkesi luomalla konkreettiset siteet lahjoittajan ja avustusta saavan koululaisen välille, jolloin avunsaaja voitiin mieltää oman perhepiirin jäseneksi. Järjestölle saatiin luoduksi luotettava imago, kun

se kytkettiin kommunistisen puolueen Nuorisoliiton kylväen tätä tarkoitusta varten perustettuun Kiinan nuorison kehitysrahastoon (China Youth Development Foundation). Lahjoittajat pitivät Toivon projektia siksi Nuorisoliiton ohjelmalla ja luottivat siihen, etteivät lahjoitukset katoa tuntemattoman järjestön johtajan taskuihin.

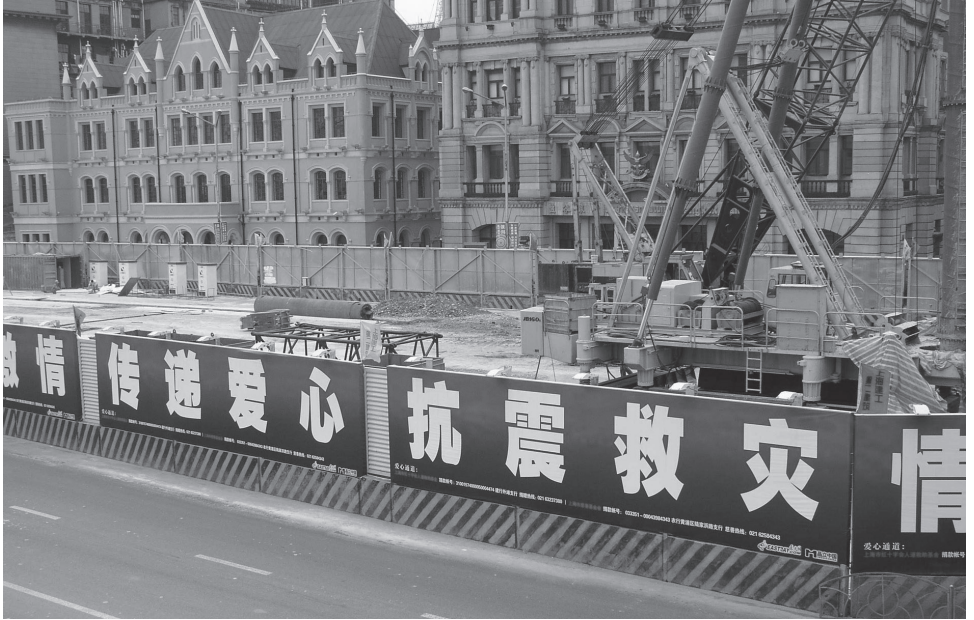
Hyväntekeväisyys ”virallistettiin” Kiinan kansantasa-vallassa vasta vuonna 1994. Silloin perustettiin valtakunnallinen Kiinan hyväntekeväisyysjärjestöjen liitto, ja sille luotiin alajärjestöjä hallinnon eri tasoille, myös kaupungin-osiin. Kansantasavallan viralliset lehdet käsitelivät hyväntekeväisyyttä kertomalla aluksi, mitä se tarkoittaa. Käsite oli ollut pannassa vajaat puoli vuosisataa ja hiipunut ihmisten mielistä.

Muutosta siivittivät työttömyyden kasvu ja tarve vahvistaa sosiaaliapujärjestelmää uusien keinoin. Parantaakseen järjestöjen mahdollisuutta kerätä varoja yksityisiltä ja yrityksiltä Kiina laati hyväntekeväisyyslahjoituksia koskevan lain vuonna 1999. Lisäksi sisäasiainministeriö ryhtyi rakentamaan lahjoitusjärjestelmää, jonka perusyksikkönä olivat kaupunkeihin perustettavat lahjoitusasemat. Median lisäksi puolueen alla toimivat massajärjestöt rekrytoitiin tukemaan avustusten keräämistä. Hyväntekeväisyystoiminta laajeni nopeasti. Vuoden 1998 pahat tulvat Etelä-Kiinassa saivat ennätysmäärän kiinalaisia avustamaan tulvan uhreja. Lahjoitusten määrä paisui kymmenkertaiseksi edellisestä vuodesta. Vuoden 2004 tsunamin jälkeen kiinalaiset keräsivät ensimmäistä kertaa varoja ulkomailla tapahtuneen katastrofin uhreille.

Vuonna 2004 pidetyssä puoluekokouksessa hyväntekeväisyystoiminnalla todettiin olevan tärkeä osa maan pyrkimyksissä luoda kattava sosiaaliturvajärjestelmä. Järjestöjen

toimintaa ei pelkästään siedetty vaan nyt siihen myös kannustettiin. Järjestöt keräsivät varoja yksityisiltä ja yrityksiltä sekä tuottivat sosiaalipalveluja, joita valtio ei enää pystynyt itse järjestämään ja rahoittamaan. Tätä kautta ne auttoivat valtiota vaimentamaan kasvavan työttömien ja vähäosaisen joukon tyytymättömyyttä. Hyväntekeväisyysjärjestöjen toiminnan vahvistaminen liitettiin myös viisivuotisuunnitelman (2006–2010) päämääriin. Tarkoituksena ei ollut pelkästään luoda tehokkaampia järjestöjä vaan myös kannustaa hyväntekeväisyys- ja vapaaehtoistoimintaa tukevaa ajattelutapaa ja kulttuuria, joita pidettiin jälleen hyödyllisinä yhteiskunnan tasapainolle. Hyväntekeväisyystoiminnan malliksi nostettiin kuitenkin valtion perustamat järjestöt, joiden esimerkkiä kansalaisten perustamien järjestöjen odotettiin seuraavan. Hyväntekeväisyys ja vapaaehtoistoiminta saivat laajeta puolueen määrittelemiä uomia pitkin.

Sichuanin maanjäristyksen (2008) jälkeen avustustoimet olivat täysin toiset kuin Tangshanin maanjäristyksen jälkeen. Kiina hyväksyi heti kansainvälisen avun tarjoukset ja salli jopa spontaanisti järjestäytyneiden kansalaisten toimittaa apua katastrofialueelle, mikä oli ennenkuulumatonta. Yllättävään yhteistyöhalukkuuteen vaikutti muun muassa olympiavuoden kansainvälinen media-paine. Sichuanin maanjäristyksen jälkeinen järjestäytymisvapauden jakso jäi kuitenkin väliaikaiseksi. Talouskriisin tuoma yhteiskunnallinen epävakaus sai puolueen laittamaan järjestöt suitsiin, jotta niiden piirissä ei muodostuisi oppositioliikkeitä. Maanjäristyksen jälkeen monet ihmiset löysivät kuitenkin auttamisen ilon, mikä helpottaa järjestöjen varainhankintaa ja jäsenten rekrytointia. Kiinalaiset epäilevät edelleen rahankerääjien luotettavuutta, varsinkin jos kerääjä ei ole virallisen tahon alainen järjestö.

Kuva 15. Sichuanin maanjäristyksen jälkeen banderollit kehottivat shanghaialaisia osoittamaan myötätuntoa uhreja kohtaan.

Suuri osa hyväntekeväisyysjärjestöistä tukee kiinalaisille perinteisesti tärkeitä asioita: koulunkäyntiä ja opiskelua sekä lasten ja vanhusten hyvinvointia. Näihin lahjoitetaan varoja ja niiden puolesta ollaan valmiita tekemään vapaaehtoistyötä. Ulkopuolisia (esimerkiksi siirtotyöläisiä) auttavia järjestöjä perustettiin vasta valtion kehotuksesta. Olympialaisten aikaan varsinkin pekingiläiset innostuivat vapaaehtoistyöstä: he osallistuivat innokkaasti kaupungin siistinä pitämiseen, turistien opastamiseen ja myös kisa- ja järjestelyihin. Vapaaehtoisen auttamisen rinnalla Kiinassa

on paljon pidempänä perinteenä ”komennetun” vapaaehtoisuuden kulttuuri. Varsinkin hallinnon yksiköissä ja valtion omistamissa yrityksissä työntekijät joutuvat osallistumaan varainkeruuseen, jossa lahjoitettava summa on määräytynyt aseman mukaan. Tämän takia Kiinassa vapaaehtoisuuden käsite on kaksijakoinen.

TIANJININ VAIHTELEVA JÄRJESTÖKENTÄ

Tangshanin maanjäristys vuonna 1976 teki tuhoa myös Tianjinin keskusta-alueella. Katastrofin seurauksena Tianjinissa oli erityinen tarve järjestää sosiaaliapua väestölle. Maanjäristyksen jälkeen Tianjinissa panostettiin 1980-luvulla kaupunkilaisten elinolojen parantamiseen rohkeiden talousuudistusten sijaan. Tämä ilmapiiri synnytti Kiinan kansantasavallan ensimmäisen rekisteröidyn vapaaehtoisjärjestön. Hepingin kaupunginosan Xinxing-korttelialueen pieni asukasryhmä perusti vapaaehtoisryhmän vuonna 1988 auttaakseen naapurustossa asuvia köyhiä perheitä, vanhuksia ja vammaisia. Ryhmä rekisteröitiin vuoden 1989 alussa. Samanlaisia ryhmiä perustettiin muihinkin Hepingin kortteleihin paikallisviranomaisten ehdotuksesta. Xinxingin kortteli oli vanhaa ”hutong”-aluetta, jossa useampi kotitalous asui yhteisen pihapiirin ympärillä ja asukkaat auttoivat toisiaan päivittäisissä askareissa. Vapaaehtoisryhmän toiminta ulottui oman pihapiirin ulkopuolelle, ja sen perustaminen teki naapurivasta järjestäytyneempää.

Tianjinin hyväntekeväisyysjärjestö perustettiin vuonna 1995, mutta jo vuotta sitä ennen Hepingiin oli perustettu kaupunginosan oma hyväntekeväisyysjärjestö. Samannimisiä järjestöjä syntyi muihinkin kaupunkeihin

Kuva 16. ”Hyväntekeväisyyssupermarket”.

Köyhät asiakkaat saavat ostaa täältä tuotteita halvemmalla, ja voitot menevät vaikeuksissa olevien perheiden auttamiseen.

siviiliasianministeriön kehotuksesta. Ne kaikki kuuluivat valtakunnallisen Hyväntekeväisyysjärjestöjen liiton alle. Kaupungeissa nämä järjestöt keskittyivät rahankeruukampanjoihin, kun vapaaehtoisjärjestöt hoitivat ruohonjuuritason naapuriaputoimintaa. Tosin niiden tehtävät saattoivat myös mennä päällekkäin.

Hepingin lisäksi vapaaehtois- ja hyväntekeväisyysjärjestöjä perustettiin myös Tianjinin muihin kaupunginosiin, mutta niitä syntyi vain satunnaisesti aktiivisten virkamiesten tai asukkaiden aloitteesta. Vasta kun 2000-luvun alussa hyväntekeväisyysjärjestöjen harteille laskettiin kaupunkien tärkeitä sosiaaliavun tehtäviä, myös Tianjinin kaupungin sisäasiainhallinto usutti kaupunginosia perustamaan uusia avustusjärjestöjä.

Tässä aallossa syntyi myös TEDAn (Tianjin Economic Development Area) vapaaehtoisjärjestö. Se on amerikkalaisen keulahahmonsa Zhang Huilinin avulla järjestänyt ripeästi sekä hallinnon toivomia aktiviteetteja että täysin uusia avustustoimia. Yhdysvalloista ja Taiwanilta keräämiensä kokemusten pohjalta Zhang järjestää toimintaa sairaalassa oleville lapsille. Järjestön erityispiirteenä on se, että ulkopuolisia, kuten siirtotyöläisiä ja ulkomaalaisia, autetaan aktiivisesti. Tähän vaikuttanee TEDAn lyhyt historia: se on perustettu vasta 1980-luvulla, joten sen asukkaat ovat kaikki muualta tulleita. Jako meidän ja uusien tulokkaiden välillä ei siten ole niin jyrkkä. Vapaaehtoistoiminnan lisäksi järjestö on kerännyt varoja eritoten paikalliselta ulkomaalaisyhteisöltä. Kansainväliset gaalailalliset ja golf-kilpailut ovat tuoneet järjestön avustuskassaan kiinalaisittain huimia summia. Tunnustuksena urauurtavasta toiminnasta Zhang nimettiin vuonna 2008 Kiinan kymmenen hyväntekijän joukkoon, ja hän sai tästä kunniakirjan itseltään presidentti Hu Jintaolta.

TEDAn ja Hepingin vapaaehtoisjärjestöjen vertailu tuo hyvin esille kaupunginosien eroja. TEDA on kansainvälisesti suuntautunut alue, joka haluaa korostaa uudenaikaisuutta. Heping sitä vastoin on historiallista asuinalueetta,

jossa me-hengen takia asukkaat ja paikallishallinto ovat sisäänpäin kääntyneitä ja varsin vastahakoisia auttamaan ulkopuolisia, olipa sitten kysymys siirtotyöläisistä tai ulkomaalaisista. Hepingin vapaaehtoisjärjestön toimintatavat perustuvat Maon aikaiseen ajatukseen pienten asuinyhteisöiden omaehtoisuudesta ja toverillisesta naapurivuorosta. Lisäksi sen perustamisen aikaan puolueesta ja hallinnosta riippumaton järjestö ei käytännössä olisi pystynyt järjestämään tehokasta, luottamusta herättävää toimintaa, joten tiivis yhteistyö korttelihallinnon kanssa oli välttämätöntä. Tämä henki leimaa edelleen sen toimintaa. Tosin sekin on alkanut muuttaa toimintatapojaan muiden esimerkkien innostamana.

Sekä asukas-yhteisöjen vapaaehtoisjärjestöt että hyvän-
tekeväisyysjärjestöt ovat osa laajempaa verkostoa, joka tukee Tianjinin sosiaalipalveluiden rahoittamista ja tuottamista. Kuvio 6 esittää erilaisia palveluja tarjoavia toimijoita. Paksureunaisissa laatikoissa on hallinnon yksiköitä, katkoviivareunaisissa laatikoissa väljästi hallinnon alaisia toimijoita ja ohutreunaisissa laatikoissa omaehtoisia toimijoita. Siviiliasian toimiston alaisten yksiköiden lisäksi sosiaalipalvelua tarjoavat paikallisesta, valtakunnallisesta ja kansainvälisestä aloitteesta syntyneet järjestöt. Myös esimerkiksi uskonnolliset yhteisöt buddhalaisista ja kristityistä muslimeihin osallistuvat tähän työhön keräämällä varoja vähäosaisille. Näiden toimijoiden välillä on karkea työnjako. Monet järjestöistä osallistuvat vuosittaisiin tempauksiin. Hallinto järjestää myös yhteisiä seminaareja, joissa tiedotetaan kokemuksista ja uusista käytännöistä. Järjestöverkoston toiminnan koordinaatio on kuitenkin edelleen hajanaista.

Kuvio 6. Sosiaalipalvelujen toimijoita Tianjinissa.

JÄRJESTÖT HALLINNON JA KAUPUNKILAISTEN TUKENA

Järjestöissä toimiminen on nykyään Kiinan kaupunkilaisille yleistä ja jopa muodikasta. Asukas-yhteisöjen järjestöjen aktiivit ovat lähinnä eläkeläisiä, mutta esimerkiksi ympäristö- ja hyväntekeväisyysjärjestöjen toimintaan osallistuu hyvin koulutettuja nuoria aikuisia. Järjestöistä he löytävät mielekästä toimintaa sekä työkseen että vapaa-ajalleen. Nykypäivän Kiinassa järjestöt rikastuttavat kaupunkilaisten elämää ja samalla monipuolistavat kaupunkien palvelutarjontaa. Järjestöt hyödyttävät myös kaupungeissa toimivia yrityksiä. Ne toimivat yritysten kohtauspaikkoina sekä neuvottelukanavina paikallishallinnon suuntaan.

Liike-elämän toimintaympäristö onkin moninaistunut. Jos yritysten ja hallinnon väliset yhteydet olivat aiemmin suoria, nyt niiden tilalla on valikoima erityyppisiä neuvottelu- ja vaikutuskanavia.

Järjestöjen on ajateltu luovan pohjaa kansalaisyhteiskunnalle, jossa kansalaiset voivat toimia omaehtoisesti valtiosta riippumatta. Kiinassa keskusvalta on antanut järjestöjen vahvistua vähä vähältä valikoiduilla aloilla, mutta niille ei ole auennut mahdollisuuksia ajaa tehokkaasti kaupunkilaisten ja erilaisten ryhmien etuja paikallishallintoa tai muita vahvoja eturyhmiä vastaan. Kiinan kansalaisjärjestöjä tutkineen Jude Howellin mukaan Kiinaan onkin kehittynyt vähitellen epäpolitisoitunut julkinen tila, jossa kansalaisjärjestöt voivat keskustella hyväntekeväisyystoiminnasta ja erilaisten palvelujen tarjonnasta mutta ilman poliittisia kannanottoja. Poliittisesti suuntautunut vapaa järjestötoiminta ja avoin keskustelu ovat edelleen poissuljettuja vaihtoehtoja.